

Levelezések.

1.) Az erdélyi szombatosság kérdéséhez.

Maros-Nemethiben, dec. 1. 1874.

Tisztelendő ur!

Nagy érdekléssel olvastam Győri Lajos urnak a „Vasárnapi Ujság” f. évi 38—40. számaiban megjelent tanulságos cikksorozatát „Az erdélyi székely szombatosokról” s tisztelendő urnak ugyanazon lap 47-ik számában „Dávid Ferencz és a szombatosság” című, igen érdekes közleményét. Szabadjon nekem is az erd. szombatosok felekezetének eredete felől egy igénytelen véleményt kockáztatnom. Dávid Ferencz — nézetem szerint — nem tartható a szombatosok megalapítójának, még pedig leginkább azért, mert míg a szombatosok felekezete merev formalismusnak hódol, addig Dávid Ferencz a vallás, illetőleg a keresztyénség eszméit kívánta megvilágosítani s távol állott a bibliai betűkhez való szolgálai ragaszkodástól. Tisztelendő ur nem ok nélkül fektetett oly nagy súlyt ezen dogmaticai különbségre, mely a szombatos felekezetet Dávid Ferencztől elválasztja. Ép a legfőbb dolgokban, a confessio legjelentékenyebb pontjaiban különböznek egymástól, s a mi megegyező van e két szellemi áramlatban, az a legtöbbször némely mellékfogalom, a főkérdések külszínét illető megegyezés, külsőség és látzat. Ha az egykoru krónikás nem is említette volna Eőssi Andrást, mint a szombatos felekezet megalapítóját, az unitáriusok és a szombatosok organicus egybefüggését a dogmaticai különbség miatt határozottan tagadnunk kellének. A szombatosságot nem a nyugot-európai reformationak azon szelleme lengi át, mely fokozatos fejlődésin keresztül magához hűnek maradt, sőt a szombatos tanokban egy egész más szellemi irányzatot veszünk észre, s itt azon kérdést vetem fel: tarthatjuk-e Eőssit az erdélyi szombatos felekezet megalapítójának? Az erdélyi szombatosokkal rokon természetű felekezetek már a hajnalodó keresztyénség korszakában léteztek, s összefüggésben állottak a fariseismus Geiger által remekül vázolt irányzataival. Ezekről itt nem szólok, mert e sorok czéljától messze vinnének. Azon körülmény, hogy Oroszországban egész 1503-ig, a historia által kimutathatólag, léteztek szombatosok, melyek súlyos üldöztetések következtében az 1503-dik év eltelte után többé nem tűnnek fel nyilvánosan, de valószínűleg ezután is léteztek, s talán mint sokszor látjuk az üldöztetések idejében, rejtélyeikben zajtalanul, de biztosan gyarapodtak s terjedez-

tek, míg utóbb Lengyelország keleti részeiben s havasalföld vidékeiben is meghonosodtak. Ezen terjedésük zajtalan volt s lassu lehetett. Lehet, hogy azért se okoztak nagy feltűnést, mert kevésbé igyekeztek tanaik számára hívó lelkeket nyerni s e tekintetben is a palaestinaival kevés számból álló sectáchoz hasonlítottak. Ez orosz felekezetet „jidovtchina“ név alatt volt ismeretes, s nem tartható az 1391-ben eredt „Strigolnikok“ sectája egyenes utódjának. Érdekes volna a „jidovtchina“ felekezetről a pusztasági létezés s néhány általánosságnál többet tudnunk, de Oroszországban csak nem régóta kezdették meg a keleti görög egyháztól üldözött felekezetek századokon át terjedő történetét tanulmányozni, s e tanulmány még most is nagy elővigyázatot igényel és sokféle megkorlátozásnak van alávetve. Én azon nézetben vagyok, hogy az erdélyi szombatosok felekezete az orosz „jidovtchinák“ confessiojából eredt s Eössi ezen tanoknak csupán csak terjesztője, de nem megalapítója volt, különben is egy-két ritka kivétellel az egyesek nem tarthatók vallásfeltalálónak, hanem a közmeggyőződésben homályosan lapangó érzéseket, némely ki nem tisztázott fogalmat lángelméjükkel, ékesszólásuk hatalmával, a cselekedetekben nyilatkozó meggyőződés erejével alakítják egy új eszmeirányzat tényezőjévé. Az erdélyi szombatosok eléggé meglátszik az unitárius vallás, Sozzinus tanainak befolyása, de azért nem kevesebbé nagynak marad azon úr, mely a szombatosok hitvallását már eredetileg elválasztotta az erdélyi unitárius egyház tanaitól. A midőn az erdélyi szombatosok azt állítják, hogy: „drágább és díszesebb az új zövetsegh az onál“, midőn a megváltó iránt ők is tiszteletet mutatnak, s róla vallásuk summájában azt tanítják, hogy „mindennel zentesebb“ (1. a kolozsvári unit. collegium egyik vegyes tartalmu szombatos kéziratának 3-ik lapját) mind ezen nyilatkozatokban meglátszik az olaszországi unitáriusok befolyása, s megint más dolgokban eléggé világos Dávid Ferencz nagy szellemének felekezeti életök részleges átalakításában nyilatkozó hatása. Sokan Dávid leghivebb követői közül halála után a szombatosokhoz csatlakoztak, s ezek bizonyára igyekeztek volna a szombatosság betűtiszteletét Dávid Ferencz évszázadokra kiható eszméivel meg eleveníteni, de e két irányzat közt szerves egybefüggés nem létezvén, kísérletük mélyen beható nem lehetett, s csakis a felületen, a külszinen állapodott meg. De már végzem is e hosszúra nyult levelet. ¹⁾ Melyek után maradtam stb. — Gróf Kun G. Géza.

¹⁾ Fogadja a mélyen tisztelt gróf ur legszívesebb köszönetemet e becses